

УДК 94(477)

Павленко Ю. О.,
аспірантка кафедри історії України, Миколаївський
національний університет ім. В. О. Сухомлинського
(Україна, Миколаїв), julgubanova@gmail.com

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО МИКОЛАЇВЩИНИ В ПЕРІОД ПЕРЕБУДОВИ (1985–1991 РР.)

Стаття ставить за мету дослідити розвиток сільського господарства Миколаївської області в період Перебудови (1985–1991 рр.), проаналізувати позитивні зміни та хиби в агропромисловій політиці радянської влади в зазначений період, їх віддзеркалення на місцевому рівні. Для досягнення мети використано комплекс загальнонаукових, історичних, міждисциплінарних і джерелознавчих методів. Показано процес впровадження колективного під'яду в сільське господарство області, позитивні зміни, викликані цим процесом. Особливий акцент зроблено на переході на ринкові відносини. Досліджено процес поглиблення системної кризи, погіршення матеріально-технічного забезпечення агропромислового комплексу області в кінці 80-х рр., охарактеризований процес розвитку фермерства та кооперації, опір реформам з боку адміністративно-командної системи.

Ключові слова: *Перебудова, Миколаївщина, сільське господарство, кооперація, фермерство.*

Кризові явища в сільському господарстві СРСР на початку 1980-х рр. продемонстрували безперспективність продовження колишньої аграрної політики. Щоб подолати відчуження трудивників села від засобів виробництва і результатів праці, з цього часу почалося повсюдне впровадження в сільське господарство так званих колективних форм організації та оплати праці [1, арк. 88]. Подібні форми організації аграрного виробництва з'явилися в СРСР ще в кінці 1950-х рр., коли в колгоспах і радгоспах стали організовуватися малі механізовані ланки з акордно-преміальною оплатою праці, за якими закріплювалася земельна площа. Однак, незважаючи на ефективність, безнарядний рух в сільському господарстві істотного поширення не отримав і до кінця 1970-х рр. фактично припинився [2, арк. 104]. Масове впровадження колективного під'яду в сільське господарство отримало новий імпульс в роки Перебудови. Поряд з кількісним зростанням у другій половині 1980-х рр. відбувалися якісні зрушення в під'ядному русі: удосконалювалися його традиційні форми, з'явилися нові (колективи інтенсивних технологій – КІТ, орендний під'яд); розширювалася госпрозрахункова основа колективів, що працюють на під'яді (впровадження нормативно-чекової системи планування, обліку і контролю, оплати від валового доходу). Колективи, в яких колективний під'яд в сільське господарство впроваджувався неформально, значно покращували виробничі показники, підвищували рівень виробничої та технологічної дисципліни. Значні результати діяльності перших КІТів викликали їх масове поширення. В Миколаївській області в масштабах району вперше дана система впроваджена в господарствах Баштанського району, проведена велика робота з навчання керівників і фахівців з питань впровадження нових форм організації праці. В середньому за 1985–1986 рр. в порівнянні з 1970 р. у Баштанському районі затрати праці на виробництво 1 ц. зерна (без кукурудзи) знизилися на 25% (по області – на 14%), цукрових буряків – на 24% (по області підвищилися на 10%), соняшнику – на 37% (по області – 9%) [3, с. 83].

Надання первинним трудовим колективам більш високого ступеня самостійності сприяв їх перехід на орендний під'яд, суть якого полягала у передачі родині, ланці або бригаді за певну плату на тривалий термін землі та інших засобів виробництва для самостійного

виробничо-господарського розпорядження ними. При цьому велику частину виробленої продукції під'ядний орендний колектив зобов'язувався продавати господарству-орендодавцю. Виходячи з перспективності орендних відносин як ефективних засобів подолання відчуження працівників сільського господарства від засобів і результатів праці на основі їх включення у відносини власності на засоби виробництва, в 1987–1988 рр. взято курс на повсюдне впровадження всіх форм орендного під'яду. Саме інтенсивні технології, господарський розрахунок і колективний під'яд стали основою підвищення продуктивності праці і рентабельності виробництва в ряді колгоспів і радгоспів Миколаївщини. Так, у 1987 р. в радгоспі ім. Карла Маркса вироблено понад 17,5 тис. т. овочів, собівартість центнера знижена проти плану на 1 крб. 89 коп. За рахунок підвищення якості продукції зросла реалізаційна ціна. У розрахунку на один гектар овочів отримано 937 крб. прибутку [4]. Відбулося відновлення колективного під'яду. Так, в Баштанському районі лише за один 1989 р. кількість господарств, які перейшли на колективний під'яд збільшилась з п'яти до п'ятнадцяти. Якщо в XI п'ятиріччі в районі щороку вироблялося валової продукції сільського господарства на 78,5 млн. крб., то в 12–87,5 млн. крб. Рівень рентабельності господарств за цей час підвищився майже в чотири рази. Середньорічний прибуток колгоспів і радгоспів виріс з 4,4 млн. до 23,3 млн. крб. Так, в колгоспі «Комунар» чистий дохід за 1988 р. склав 1,3 млн. крб., рентабельність галузі підвищилася з 5,3 до 51,4% [5, с. 18]. Агропромислове об'єднання Казанківського району досягло значних успіхів завдяки впровадженню орендного під'яду. Так, чистий прибуток за роки XII п'ятирічки збільшився втричі, у стільки ж зросла рентабельність і досягла в середньому 40%. Дані результати досягнуті завдяки використанню нових експериментальних формувань – КАФезів – кооперативів фермерсько-земельних орендарів. Дані підрозділи виробили 92% сільськогосподарської продукції району. Урожайність зернових за роки XII п'ятирічки зросла з 18,7 ц. з га до 36,8 [6]. Колгосп «Заповіти Ілліча» Кривоозерського району навіть у несприятливий засушливий 1984 р. показав достойний результат, зібравши 32,7 ц. зернових з гектара. Буряковий лан дав по 328 ц. з га, майже по 42 ц. з га зібрано кукурудзи. Колгосп удостоєний звання господарства високої культури землеробства [7, с. 6].

Протягом 60–80-х рр. в ґрунтах області зменшився вміст гумусу, азоту та фосфору, збільшилися площі, що підтоплюються, кількість заболочених земель, з яких 54 тис. га повністю або частково не використовувалися. До середини 80-х рр. в господарствах області в наявності 667 тис. га еродованих орних земель, де різко знижена родючість ґрунту. На Інгулецькому зрошуваному масиві 40–45 тис. га схильні до засолення та осолонцювання. В цілому по області застосування мінеральних добрив з 1980 по 1985 рр. зросла з 84 до 95 кг/га діючої речовини, а органічних – з 5,1 до 5,5 т/га, проте їх ефективність залишалася низькою. Причини в несвоєчасному вивезенні з поля, нерівномірності внесення, недотримання технології приготування, зберігання і внесення гною, втрати поживних речовин за рахунок виносу їх бур'яном. Станом на 1 січня 1986 р. всього в користуванні колгоспів, радгоспів та інших державних господарств області – 2205,2 тис. га землі, з них 1965,4 тис. га сільськогосподарських угідь,

у тому числі 1693,2 тис. га ріллі. Зрошуваних земель – 179,5 тис. га, в тому числі 174,7 тис. га ріллі. Станом на 1986 р. загальна площа зрошуваних земель в області склала 181 тис. га. Однак незважаючи на великі масштаби зрошуваних площ, проблеми зрошення в області так і не вирішені [8, с. 27].

Досягнутий рівень кормовиробництва задовольняв потреби тваринництва лише на 60–70%, в зимових раціонах бракувало білка. Для комплексної оцінки тепло- і вологозабезпечення використовувався гідротермічний коефіцієнт: в області він 0,8–0,9, що свідчило про посушливість. Для отримання високих врожаїв даний коефіцієнт повинен бути не менше 1–1,4. За 1965–1985 рр. через недостатнє застосування органічних добрив, посіву багаторічних трав, боротьби з ерозією вміст гумусу в ґрунтах в цілому по області знизився з 4,1 до 3,9%, або на 10 т. на гектарі [8, с. 35].

За 1985–1990 рр. в сільському господарстві області введено основних фондів на 2 млрд. 995 млн. крб., 53,5 тис. га зрошуваних земель; господарства щорічно отримували 500 сучасних комбайнів, 1000 тракторів і автомашин [9]. Лише у 1986 р. зібрано 1005,5 тис. т. цукрових буряків, 168,1 тис. т. соняшнику, 253,4 тис. т. картоплі, 267,4 тис. т. овочів, 40,2 тис. т. плодів. Середній надій молока зріс на 58 кг. У порівнянні з 1985 р. державні закупівлі худоби та птиці зросли на 6%, молока на 2%, вовни – на 4%, яєць – на 5%. Капітальні вкладення в систему агропромислового комплексу, а також в галузі, що виробляють засоби виробництва, склали 297 млн. крб. З цих коштів 282 млн. крб. використано на розвиток сільського господарства, у тому числі на меліоративне будівництво – 60,2 млн. крб. У сільському господарстві побудовані тваринницькі приміщення, механізовані ферми і комплекси для утримання худоби на 18,7 тис. голів, приміщень для птиці – 15 тис. птахомісць, птахофабрики – на 2,1 млн. курей–несучок і м'ясного напрямку – на 52 млн. голів птиці на рік, силосні і сенажні споруди місткістю 135,5 тис. м³. Введено в експлуатацію 8,5 тис. га зрошуваних земель. У 1987 р. в області вирощено 18 тис. т. сої, валовий збір у порівнянні із середньорічним виробництвом XI п'ятирічки збільшений в 3,7 рази. Посівні площі збільшилися вдвічі і склали 13,7 тис. га [10]. На площі 130 тис. га отримано 205,7 тис. т. соняшнику, що на 17,3% більше, ніж у середньому за рік в XI п'ятирічці, врожайність збільшилася на 2,3 ц., продаж державі зросла на 24% [11]. На 1987 р. склалася несприятлива обстановка у тваринництві. Виробництво м'яса на 1 серпня проти відповідного періоду минулого року зменшилося на 6,9 тис. т., тобто на 7,5%. Тільки два райони – Миколаївський та Казанківський – забезпечили зростання. У Доманівському районі виробництво м'яса скоротилося на 21%, Вознесенському – на 16,4%, Березанському – на 14,7%. Молока вироблено менше від обсягу 1986 р. на 39,3 тис. т., тобто на 9,9%. Господарства Вознесенського району зменшили надой на 297 кг, Березнегуватського – 273 кг, Жовтневого – 267 кг. Найнижча продуктивність у Братському, Доманівському, Врадівському районах. Скоротилося поголів'я худоби, знизився добовий приріст ваги [12].

У 1988 р. з 712 тис. га вдалося зібрати по 34,9 ц. зерна. Область вийшла за даним показником на перше місце в республіці. Врожайність озимої пшениці – по 40 ц. з гектара. Валовий збір склав 2480 тис. т. [13].

У 1989 р. в Арбузинці, в місцевому колгоспі «Україна», вперше в області створено акціонерне товариство [14]. У 1990 р. починається так зване «реформування» сільського господарства, яке насправді призводить до його руйнації: знищено багато сильних господарств, зруйновано ферми, автогаражі, тракторні бригади, закрито об'єкти соціальної сфери, ліквідовано багато сіл. Внаслідок політики ліквідації так званих неперспективних сіл кількість сільських населених пунктів на Миколаївщині зменшилася у 1990 р. до 916 з 1080 у 1971 р. [15, с. 175].

15 вересня 1990 р. в сесійній залі обласної Ради народних депутатів відбулася установча конференція зі створення обласної організації Української Селянської Спілки (УСС). Перед цим в 17 районах області відбулися районні установчі конференції, що делегували своїх представників на обласну. У сільських районах області створена 381 первинна організація УСС із загальним числом членів 64699 чоловік. Актуальність створення обумовлена переходом до ринкової економіки [16].

У 1990 р. птахофабрика імені Жовтневої революції Миколаївського району уклала договори з фірмами Нідерландів, Данії, ФРН, Японії. Виручені кошти в іноземній валюті дозволили придбати за кордоном дефіцитне устаткування і техніку, в тому числі в Нідерландах [17]. В 1991 р. створено акціонерне товариство в колгоспі ім. Комінтерну Баштанського району [18]. В 1991 р. в радгоспі «Сонячний» Очаківського району створена племінна ферма по розведенню орловських рисаків та ваговозів, відновлені та розширені конюшні, закуплено породистих коней [19].

13 квітня 1991 р. на установчих зборах фермерів, керівників Селянських спілок районів, області та агропромислових формувань (АПФ) створена асоціація фермерів (селянських господарств) області. Головою асоціації обрано фермера А. М. Журба з Новоодеського району. Збори прийняли статут асоціації фермерів. Члени асоціації констатували той факт, що на 2% ріллі, що знаходиться в особистому користуванні селян, вироблено до 30% м'яса, молока, яєць, 30% меду. Таким чином, резерви фермерських господарств великі. В області всього близько 40 фермерських господарств [20].

У перші роки Перебудови сповзання економіки до кризового стану на Миколаївщині пощастило на деякий час загальмувати. Виробництво валової продукції в колгоспах, радгоспах та міжгосподарських підприємствах збільшилося з 11321 млн. крб. у 1985 р. до 13153 млн. крб. у 1989 р. Виробництво м'яса за цей період збільшилося з 137791 до 161596 т., молока – відповідно з 606939 до 616463 т. Зросла врожайність зернових – із 21,5 ц з га до 32,5 ц, а середній надій молока на корову – з 2487 до 2751 кг. [21, с. 89]. Підвищувалася продуктивність праці, збільшувалися об'єми випуску сільськогосподарської продукції. Але злам адміністративно-командної системи управління, відсутність централізованого постачання, розрив економічних зв'язків, соціальна нестабільність, розпад СРСР як цілісної держави та інші причини привели до катастрофічного стану економіки. Хвиля спаду виробництва не могла обминути й Миколаївщину. Загальна криза економіки боляче вдарила й по агропромислому комплексу. Різко погіршилося матеріально-технічне забезпечення цієї важливої галузі. Через недопостачання будівельних матеріалів, обмеження коштів фактично припинилося виконання

програми соціальної перебудови села. Не виправдалися надії колективів переробних галузей на конверсію підприємств оборонної промисловості. Непомірне зростання цін на техніку і ресурси для села привело до того, що більшість господарств області вже в 1991 р. стали збитковими, а то й опинилися перед банкрутством [21, с. 90]. Найбільше падіння відбулося в Первомайському, Новобузькому, Жовтневому, Єланецькому, Новоодеському та Казанківському районах області.

Таким чином, на квітневому (1985 р.) Пленумі ЦК КПРС вперше зроблено акцент на потребі докорінних змін в економіці СРСР. Концепція прискорення набула свого подальшого розвитку і конкретизації на XXVII з'їзді КПРС, що в 1986 р. прийняв документ «Основні напрямки економічного і соціального розвитку СРСР на 1986–1990 рр. і на період до 2000 р.». Однак дане рішення не реалізовано. Перебудова стала нібито революцією «згори», з усіма притаманними їй вадами і обмеженнями. Економічна реформа перших років Перебудови не дала наслідків. Причини полягають у тому, що, по-перше, сама модель реформи, сконструйована в центрі, об'єктивно вела до розладу економічних відносин; по-друге, переведення підприємств на самофінансування за умов відомчого диктату стало для економіки просто руйнівним. Регламентоване згори планування підштовхнуло підприємства не до підвищення ефективності та якості роботи, а до збільшення прибутків за рахунок багаторазового підвищення цін. Що, в свою чергу, призвело до повного ігнорування інтересів споживача, неконтрольованого зростання грошових виplat на виробництві, порушення договірних зв'язків. Складності у розвитку економіки України поглиблювалися також тим, що під час перебування у складі СРСР господарство республіки базувалося на суб'єктивізмі, волонтаризмі, насильстві й поневоленні. Внаслідок цього структура економіки, з одного боку, значною мірою набула архаїчного, притаманного для колонії, характеру.

Потреби розвитку економіки республіки вимагали принципової зміни підходів до сільськогосподарського виробництва, освоєння нових економічних методів господарювання. Створення і діяльність Держагропрому незабаром засвідчили необхідність подальшого вдосконалення як управління сільськогосподарським виробництвом, так і взаємовідносин між його партнерами. Внаслідок цього з'явилися нові форми у вигляді агрокомбінатів, агрофірм, агрооб'єднань. Вони мали сприяти нарощуванню виробництва продукції сільського господарства, зниженню її собівартості, збільшенню прибутку й рентабельності, а також відродженню раніше покинутих сіл. Проте у багатьох місцях вони запроваджувалися повільно, не набували поширення, причиною чого стала практика вилучення значної частки прибутку, одержаного трудовим колективом, у Державний бюджет; неможливість без дозволу «згори» використати його на власні, навіть невідкладні потреби; пряма чи завуальована заборона постачати фермерство технікою і запчастинами до неї, мінеральними добривами, паливом, мастилом, будівельними матеріалами.

Окремі зрушення у запровадженні нових форм і методів господарювання у сільському господарстві не означали докорінного перелому. Середньорічні темпи приросту національного доходу в області дедалі зменшувалися. Зростав товарний дефіцит. Посилювалась

інфляція. Поглибленню складної ситуації сприяли опір адміністративно-командної системи, організована злочинність, спекуляція, корупція і розкрадання, як наслідок – байдужість та інертність самих трудівників села. Загрозливо погіршилось матеріально-технічне забезпечення агропромислового комплексу області. Нові форми господарювання приживалися надто повільно, зокрема кооперація, фермерство та індивідуальне селянське господарство. В області виявили бажання стати фермерами і подали відповідні заяви до місцевих Рад всього 117 чол. Між тим реальні можливості для забезпечення бажаних землею мали всі райони області. В багатьох із них ця робота велася вкрай повільно. Головною перешкодою стали районні агропромислові об'єднання, особливо колгоспи й радгоспи. Керівники багатьох господарств продовжували чинити опір розвитку фермерства і кооперації на селі. В той же час резерви фермерських та індивідуальних господарств величезні. Однак в кінці 80-х – на початку 90-х рр. відсутня всебічна допомога держави в процесі переходу до фермерського типу ведення господарства на території області.

Список використаних джерел

1. Державний архів Миколаївської області. – Ф. Р-992. – Оп.12. – Спр.2709.
2. Так само. – Ф. Р-3937. – Оп.5. – Спр.78.
3. Захарченко А. Г. Коллективный подряд в сельском хозяйстве / А. Г. Захарченко. – К.: Урожай, 1985. – 112 с.
4. Фесенко Г. Сімейний підряд: результати, проблеми / Г. Фесенко, І. Шейн, А. Цуркань // Південна правда. – 1988. – 1 квітня. – С.2.
5. Гоцуенко Е. Механізм впровадження прогресивного / Е. Гоцуенко // Агропром України. – 1990. – №3. – С.18–22.
6. Федоров О. П. Наші проблеми нам вирішувати / О. П. Федоров // Південна правда. – 1990. – 1 лютого. – С.2.
7. Гудзь Г. Неминуці цінності: Соціально-економічний розвиток сіл Миколаївської області / Г. Гудзь // Хлібороб України. – 1986. – №3. – С.6–7.
8. Научно-обоснованная система земледелия Николаевской области. – Николаев: Облполиграфиздат, 1987. – 169 с.
9. Захарченко А. Не губите Украину! / А. Захарченко // Товариш. – 1998. – №11 (март). – С.4.
10. Андрєєв С. Соя чекає знання / С. Андрєєв // Південна правда. – 1987. – 5 травня. – С.3.
11. Алексеєнко М. Високорентабельна олійна культура / М. Алексеєнко // Південна правда. – 1987. – 25 квітня. – С.3.
12. Більше діла!: Економічний огляд // Південна правда. – 1987. – 18 серпня. – С.3.
13. Лісничий А. Хліб сьогоднішній і майбутній / А. Лісничий // Південна правда. – 1988. – 27 серпня. – С.3.
14. Вперед, акціонери! // Південна правда. – 1989. – 2 квітня. – С.2.
15. Бабійчук Г. В. Історичне краєзнавство Миколаївщини наприкінці XVIII – на початку XXI століття: монографія / Г. В. Бабійчук, В. П. Шкварець. – Миколаїв: Іліон, 2013. – 363 с.
16. Миколаєнко Б. Селянську спілку створено / Б. Миколаєнко // Південна правда. – 1990. – 20 вересня. – С.3.
17. Тесленко С. Птахофабрика заробляє валюту / С. Тесленко // Південна правда. – 1990. – 23 жовтня. – С.3.
18. Рогачова З. «Спрут»: Баштанський варіант / З. Рогачова // Шляхом Леніна. – 1991. – 26 жовтня. – С.2.
19. Тесленко С. Приціл – власні жокєї / С. Тесленко // Радянське Прибужжя. – 1991. – 28 травня. – С.3.
20. Дроздов М. Створено асоціацію фермерів / М. Дроздов // Південна правда. – 1991. – 30 квітня. – С.2.
21. Павлик І. С. Історія Миколаївщини / І. С. Павлик, П. М. Тригуб, О. В. Білюк. – Миколаїв: Вид-во УДМУ, 1996. – 210 с.

References

1. Derzhavnyj arhiv Mykolai'vs'koi' oblasti. – F. R-992. – Op.12. – Spr.2709.
2. Tak samo. – F. R-3937. – Op.5. – Spr.78.

3. Zaharchenko A. G. Kollektivnyj podrijad v sel'skom hozjajstve / A. G. Zaharchenko. – K.: Urozhaj, 1985. – 112 s.
4. Fesenko G. Simejnyj pidrijad: rezul'taty, problemy / G. Fesenko, I. Shei'n, A. Curkan // Pivdenna pravda. – 1988. – 1 kvitnja. – S.2.
5. Gocuenko E. Mehanizm vprovadzhennja progresyvnogo / E. Gocuenko // Agroprom Ukrainy. – 1990. – №3. – S.18–22.
6. Fedorov O. P. Nashi problemy nam vyrishuvaty / O. P. Fedorov // Pivdenna pravda. – 1990. – 1 ljutogo. – S.2.
7. Gudz' G. Nemyushhi cinnosti: Social'no-ekonomichnyj rozvytok sil Mykolai'vs'koi' oblasti / G. Gudz' // Hliborob Ukrainy. – 1986. – №3. – S.6–7.
8. Nauchno-obosnovannaja sistema zemledelija Nikolaevskoj oblasti. – Nikolaev: Oblpoligrafizdat, 1987. – 169 s.
9. Zaharchenko A. Ne gubite Ukrainu! / A. Zaharchenko // Tovarissh. – 1998. – №11 (mart). – S.4.
10. Andrjejev S. Soja chekaje vyznannja / S. Andrjejev // Pivdenna pravda. – 1987. – 5 travnja. – S.3.
11. Alekseenko M. Vysokorentabel'na olijna kul'tura / M. Alekseenko // Pivdenna pravda. – 1987. – 25 kvitnja. – S.3.
12. Bil'she dila!: Ekonomichnyj ogljad // Pivdenna pravda. – 1987. – 18 serpnja. – S.3.
13. Lisnychyj A. Hlib s'ogodnishnij i majbutnij / A. Lisnychyj // Pivdenna pravda. – 1988. – 27 serpnja. – S.3.
14. Vpered, akcionery! // Pivdenna pravda. – 1989. – 2 kvitnja. – S.2.
15. Babijchuk G. V. Istorychne krajeznavstvo Mykolai'vshhyny naprykinci XVIII – na pochatku XXI stolittja: monografija / G. V. Babijchuk, V. P. Shkvec'. – Mykolai'v: Plion, 2013. – 363 s.
16. Mykolajenko B. Seljans'ku spilku stvoreno / B. Mykolajenko // Pivdenna pravda. – 1990. – 20 veresnja. – S.3.
17. Teslenko S. Ptahofabryka zarobljaie valjutu / S. Teslenko // Pivdenna pravda. – 1990. – 23 zhovtnja. – S.3.
18. Rogachova Z. «Sprut»: Bashants'kyj variant / Z. Rogachova // Shljahom Lenina. – 1991. – 26 zhovtnja. – S.2.
19. Teslenko S. Prycil – vlasni zhokei' / S. Teslenko // Radjans'ke Prybuzhzhja. – 1991. – 28 travnja. – S.3.
20. Drozdov M. Stvoreno asociaciju fermeriv / M. Drozdov // Pivdenna pravda. – 1991. – 30 kvitnja. – S.2.
21. Pavlyk I. S. Istoriya Mykolai'vshhyny / I. S. Pavlyk, P. M. Trygub, O. V. Biljuk. – Mykolai'v: Vyd-vo UDMTU, 1996. – 210 s.

Pavlenko Yu. O., postgraduate student of Ukrainian History Department, Mykolaiiv V. O. Sukhomlynsky National University (Ukraine, Mykolaiv), julgubanova@gmail.com

Agriculture in the Mykolaiv oblast during Perestroika (1985–1991)

The article aims to study the development of Mykolaiv oblast agriculture during Perestroika (1985–1991), analyze positive changes and failures in the agro-industrial policy of the Soviet regime in the specified period and their local implementation. To achieve the goal, the complex of general scientific, historical, interdisciplinary, and primary sources methods was used. Implementation process of the collective contract in agriculture of the oblast and the positive changes caused by this process are demonstrated. A special emphasis is made on the transition to exchange relations. The process of systemic crisis deepening, worsening of agro-industrial material support of the oblast in the late 80's have been studied, the development of farming and cooperatives, resistance to reforms of the administrative-command system have been characterized.

Keywords: Perestroika, the Mykolaiv oblast, agriculture, cooperative, farming.

Павленко Ю. А., аспирантка кафедри історії України, Николаевский национальный университет им. В. А. Сухолинского (Украина, Николаев), julgubanova@gmail.com

Сельское хозяйство Николаевщины в период Перестройки (1985–1991 гг.)

Статья ставит за цель исследовать развитие сельского хозяйства Николаевской области в период Перестройки (1985–1991 гг.), проанализировать позитивные изменения и ошибки в агропромышленной политике советской власти в обозначенный период, их отражение на местном уровне. Для достижения цели использован комплекс общенаучных, исторических, междисциплинарных и источниковедческих методов. Показан процесс внедрения коллективного подряда в сельское хозяйство области, позитивные изменения, вызванные этим процессом. Отдельный акцент сделан на переходе на рыночные отношения. Исследован процесс углубления системного кризиса, ухудшения материально-технического обеспечения агропромышленного комплекса области в конце 80-х гг., охарактеризован процесс развития фермерства и кооперации, сопротивление реформам со стороны административно-командной системы.

Ключевые слова: Перестройка, Николаевщина, сельское хозяйство, кооперация, фермерство.

* * *

УДК 94(477):342.58«1992/1993» Кучма

Шабко С.,
аспірант кафедри новітньої історії України
історичного факультету, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), sergesyan@mail.ru

ДЕРЖАВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕОНІДА КУЧМИ НА ПОСТУ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА УКРАЇНИ (1992–1993 РР.)

Досліджено та прослідковано період перебування Леоніда Кучми на чолі українського уряду. Проаналізовано заходи, що були здійснені Кабінетом Міністрів для виходу країни з глибокої соціально-економічної кризи. Визначено вплив голови уряду на формування та реалізацію програми реформ. У контексті розгляду проблематики вивчено взаємовідносини між виконавчою та законодавчою гілками державної влади. Діяльність прем'єр-міністра була спрямована на швидке та ефективне реагування на тривожні тенденції в економіці, пошук виходу з складної ситуації. Політичне протистояння з президентом призвело до досить нетривалого перебування на чолі найвищого органу виконавчої влади та забезпечило відхід колишнього директора «Південмашу» з посади. В результаті це дало змогу зробити крок для підкорення наступної політичної вершини – посади Президента України.

Ключові слова: уряд, Кучма, криза, декрет, реформи.

Постать Леоніда Даниловича Кучми є досить неординарно в пострадянській історії України. Особливу увагу та інтерес викликають його діяльність на різних етапах життєвого шляху. На моє переконання, визначальною віхою в становленні Леоніда Кучми як впливового політичного гравця та лідера стала робота на чолі українського уряду в 1992–1993 рр. Дане питання стало предметом пошуку українських дослідників, а саме В. Литвина [9], К. Бондаренка [1], Г. Коржа [7], Ю. Луканова [10] та інших. Однак стан наукової розробки цієї тематики є недостатньо вивченим на сьогоднішній момент.

Метою статті є спроба аналізу та оцінки діяльності Леоніда Кучми на посаді прем'єр-міністра в 1992–1993 роках.

Важливо зазначити, що до моменту офіційного подання кандидатури народного депутата Леоніда Кучми до парламенту, йому пропонували зайняти місце в Кабінеті Міністрів України неодноразово. Зокрема, ще влітку 1990 року після відставки Віталія Масола з посади Голови Ради Міністрів УРСР перший секретар ЦК КПУ Володимир Івашко викликав до себе Леоніда Кучму і запропонував йому очолити уряд. Проте тодішній директор «Південмашу» ввічливо відмовився, позаяк вважав, що робота на стратегічному підприємстві дає йому більше можливостей і влади для реалізації своїх задумів. Пізніше були спроби вмовити його зайняти посаду першого віце-прем'єр-міністра, які були невдалими [8, с. 409].

1992 рік проходив під знаком загострення соціально-економічної ситуації в країні. Суспільство, в основній своїй масі, було незадоволеним від важкого економічного становища. Все частіше починають лунати вимоги щодо зміни уряду та його очільника Вітольда Фокіна. Наприкінці серпня народні депутати поставили питання про відставку Кабінету Міністрів, однак кабінету Фокіна вдалося вистояти [9, с. 313].

Проте вже у вересні, на черговій шостій сесії парламенту, доля уряду та його керівника була вирішена. 30 вересня Президент Леонід Кравчук виступив у сесійній залі з доповіддю «Про політичне і соціально-економічне становище в Україні», в якій зупинився на основних досягненнях та проблемах, що були результатом першого року незалежності. Глава держави в своєму виступі